

Noor-Eesti rollist eesti kirjandus- ja kultuuriloos¹

Sirje Olesk, Marin Laak

Eesti kirjanduse ajaloos oli periood – stalinismijärgne aeg nõukogude võimu lõpuni –, mil Noor-Eestit käsitleti rangelt kirjandusliku rühmitusena, elimineerides enam-vähem kogu poliitilise ja ideoloogilise välja selle ümber. Poleemikat oli põhjustanud, kultuuripööret sünnitanud aga nimelt Noor-Eesti kui nähtus tervikuna, mitte üksikute autorite looming. Juba 1918. aastal oli Aino Kallas teravapilguliselt nentunud: „On huvitav: Noor-Eestile on palju harvemini kallale tungit puht-kirjanduslike sõjariistadega, kui kõiksugu ühiskondlik-hügieeniliste, sotsiaalsete ja rahvuslike odapistetega. Just kultuuri-nähtusena on Noor-Eesti kõige kõvemat opositsiooni äratand, kuna selle vastu Gustav Suitsi soovitud võitlus kirjandusliku hegemoonia eest seni tulemata on jäänd, teiste kirjanduslike voolude nõrkuse pärast.” (Kallas 1921: 37.) Noor-Eesti tähendus meiegi meelest on laiem, käsitaksime eesti kultuurikliima muutjatena nii rühmitust tervikuna kui ka selle liikmeid eraldi.

Nooreestlaste endi paatos ja ideede teravik muutus nende aktiivse tegevusaja vältel, vähem kui kümne aasta jooksul pidevalt. Algsest revolutsioonilisusest 1905. aasta eel ja ajal liiguti reaktsiooniaastatel kaunite kunstide maailma, et 1910. aastaks sõnastada: „Kirjandus on kunst ja sellega oma enese otstarve” (Aavik 1910: 114–115). Rühmituse tegutsemise viimased aastad olid taas ühiskondlikumad, sest alanud Esimene maailmasõda tõi autorid paratamatult vahepealsest estetismist välja. Siiski jäid nooreestlaste tuumiku ja neile lähedal olivate poliitilised ja esteetilised seisukohad lõpuni erinevaks – tegu ei olnud hierarhilise organisatsiooniga. Noor-Eesti rühmitusse kui „ühtsesse ja homogeensesse gruppi” (kel on ühised kirjanduslikud maitsed, mõjud ja kunstilised püüded) suhtumise vastu astub resoluutselt näiteks Johannes Aavik artiklis „Noor-Eesti ja arvustus” (1910). Nende tööd ja erakirjad tõestavad, et nii nagu erinesid nende elukäsitlused, oli erinev ka nende arusaam näiteks rahvuslusest, samuti muutusid aastate kuldes nende isiklikud vahekorrad. Mingis mõttes võiks grupi-ideoloogiast rääkida ehk ainult nende vastu suunatud rünnakute tõrjumise kontekstis, mis sundis koonduma nii erinevad natuure nagu Johannes Aavik, Villem Grünthal-Ridala, Gustav Suits, Friedebert Tuglas ja Bernhard Linde. Kuigi nooreestlaste ühisjoonena on hiljem märgitud ka „kõrgendatud enesehinnangut ja ülimalt positiivset minapilti” (Karjahärm 1994: 1810), võiks siiski nende peamiseks ühendajaks pidada rahulolematust eesti senise kirjanduse, keele ja vaimsusega. Nõuti „ uut vaadet kirjanduse pääle”, nagu Aavik selle võimaliku ühisosa eespool nimetatud artiklis lühidalt sõnastas (Aavik 1910: 114).

¹ ETF grandid nr 7162 ja sihtteema nr SF0030065s08 toetusel.

Ja loovad kirjanikud püüdsid oma loominguga eeskujuks olla, uut kirjandust pakkuda. See uus ja moodne kirjandus sündis läbi raskuste, sellest ka nooreestlastele sageli süüks arvatud vähene viljakus.

Noor-Eesti rolli hindamisel on probleemiks ka see, et veel sada aastat hiljem pole üheselt selge, keda *nooreestlaseks* võib nimetada. Võime arvestada nii kitsa siseringi kui ka Noor-Eesti väljaannete – „Noor-Eesti” viie albumi, Noor-Eesti. Kirjanduse, Kunsti ja Teaduse Ajakirja, ajalehe Vaba Sõna ja kirjastatud teoste – autoritega, isegi registreeritud ühenduse Eesti Kirjanikkude Seltsi Noor-Eesti (asutatud 1912) nimekirjadega... A i n u l t kõige kitsama siseringi – Suitsu, Tuglase, Linde, Aaviku ja Grünthali – nooreestlasteks pidamine on ilmselt liialt piirav. Oli ju palju neid, kes olid aktiivselt kaasas rühmituse esimestel tegevusaastatel (näiteks August Kitzberg); oli neid, kes liitusid rühmitusega selle lõpuaastatel (näiteks Johannes Semper ja Johannes Barbarus); oli neid, kes, olemata kirjanikud, tegid hiljem kaastööd ajalehele Vaba Sõna ja jagasid nooreestilikke ideaale. Nii sõltuvad Cornelius Hasselblati siinse kogumiku intrigeeriva artikli järeldused sellest, keda ta nooreestlaste hulka arvab: kas Tammsaare oli nooreestlane?² Kuigi Hasselblatt vastab sellele eitavalt, käsitleksime meie 20. sajandi algusaastate kirjandusvälja jagatuna nooreestlaste (uusromantikud) ja Eesti Kirjanduse Seltsi kuulutatava peajoone-kirjanduse (ideaalrealismi) vahel, kolmandaks pooleks jääksid niinimetatud sõltumatud realistid. Seesuguselt vaatekohalt kuuluks Anton Hansen rühmituse mõjuringi nii isiklike kontaktide kui ka esteetiliste püüdluste järgi. Nii nagu Aino Kallas hiljem, võiks ka Tammsaare kinnitada, et Noor-Eesti oli ainus kooslus, mille liikmena ta üldse kunagi on end tundnud olevat, kuigi ta suhtus rühmitusse küllalt ambivalentset. Retsenseerides rühmituse viimast, viiendat albumit, kirjutab ta 1915. aastal väga tammsaarelikult: „Ja jah! Meie asjad pole korras, nimelt Noor-Eesti asjad. Me mõtlesime tähti noppida, aga tähed siravad alles sinitaevas. Me andsime õige kergemeelselt hulga kohustusi välja, aga lunastus on raske.” (Tammsaare 1915: 227.) Esteetiliste väärtuste laia skaalat kinnitab see, et sõnastades nooreestlaste ideaale kõige selgemalt ja reljeefsemalt, arvustas Aavik samal ajal noore Tammsaare jutustusi Noor-Eesti ajakirjas sedavõrd ebaõiglaselt karmilt, et toimetus pidas vajalikuks ennast distantseerida (vt Aavik 1911: 631), ja mis Tammsaare omakorda rühmitusest kaugemale tõukas. Väikese kultuuri paratamatud isiklikud pinged on ka Noor-Eesti juures mänginud suuremat rolli, kui me näha oskaksime.

Hinnangulisus seostub Juhan Liivi isikuga, kes formaalselt rühmitusse ei kuulunud, kuid kelle loomingu töid eesti kirjanduskaanoni keskmesse praeguseni püsima jäänud

2 Tammsaare kaastööd on ilmunud „Kiirtes”, „Noor-Eesti” III albumis, ajakirjas Noor-Eesti ning ajalehes Vaba Sõna. Artiklis „Mõtteid Noor-Eesti 25-aastasest minevikust” käsitleb Bernhard Linde teda endastmõistetavalt kuuluvana rühmituse tuumikusse (vt Linde 1930).

kujul just Suits ja Tuglas. Nead, „Euroopa sümbolismi-varamodernismi vaimus sündinud” Noor-Eesti kirjandusringi juhid, otsisid Liivis eelkäijat uuele eesti kirjandusele, nagu on kirjutanud Jüri Talvet oma Liivi-luulevaliku eessõnas (vt Talvet 2007: 15), Noor-Eesti ja Liivi teema edasiarendust pakub ka Talveti põhjalik artikkel käesolevas kogumikus. Tunnistagem aga, et need uurijad ja kriitikud, kes seavad kahtluse alla Suitsu ja Tuglase ilukirjandusliku loomingu absoluutväärtuse, tahavad sellega eeskätt viidata kaanonist kõrvale jäänud autoritele, eelkõige Ernst Ennole ja Oskar Lutsule, kelle loomingu tähendust nende kaasaeg, mitte ainult nooreestlased, vääriliselt hinnata ei mõistnud. On selge, et nooreestlaste ideoloogia ja tegevus mõjutas uue eesti kirjanduse ja hiljem kirjanduskaanoni kujunemist, oponendid leiavad, et see on liiga ebarahvuslik ja kitsas. Kõige enam on seda kaanonit oma kirjutistega vorminud ilmselt Tuglas ja hiljem Ants Oras, kuid ka Suitsu rolli kirjandusprofessorina ei saa alahinnata.

Nooreestlastest kirjanikud olid vähese produktiooniga, nende ilukirjandusliku toodangu vähesust nendib ka siinse kogumiku autor Cornelius Hasselblatt. Noor-Eesti väljaannetes avaldati vaid fragmente pikematest töödest, mis kunagi ei valminud, nende kirjavahetustes leidub palju realiseerimata kavatsusi jne. Nende selleaegset vanust, tausta ja ideaale arvestades on see täiesti loomulik. Kõik nad elasid just siis (rühmituse aktiivsel tegevusajal) üle loomingu kriise, sest, olles alustanud isamaaliste luuletajatena või realistlike juttude kirjutajatena, muutusid nad oma esteetilisi ideaale järgides stiili väärtustavateks uusromantikuteks. Nende lugemiseelistused ja teoreetilised arusaamad kirjandusest kujunesid välja palju kiiremini kui nende ilukirjanduslik loomingu. Kõige tugevamad olidki nad kriitikute ja esseistidena, uue suuna teoreetiliste mõtestajatena.

Nende teeneks oli järjekindel võitlus eesti keele kultiveerimise eest, mida eriti intensiivselt korraldas Johannes Aavik, avaldades teoreetilisi, üleskutsuvaid, seletavaid jne kirjutisi Noor-Eesti, hiljem aga selleks spetsiaalselt loodud kirjastuse väljaannetes. Tema ideoloogia (keel esteetiliselt kaunimaks ja sõnaliselt rikkamaks) üheks osaks oli uute, eesti keele ehitusega sobivate sõnade laenamine, leiutamine ja keelde juurutamine. Keele täiustamisega koos käis stiili väärtustamine ja stiilist kirjutamine. Aavik sõnastas selle uue „Eesti stiili” nõudena, milles küla- ja maaharilase stiili asendab haritud inimese kirjutamine teisele haritud inimesele: „„Noor-Eesti” [---] seadis põhjuse üles, et vähemalt üks osa kirjandust tekiks, mis, ilma tarvitsemata „lihtlugeja” arusaamise ja hariduse tasapinda arvesse võtta, haritud lugeja jaoks oleks, s. o. et haritud autor oma suguse poole pööraks [---]” (Aavik 1915: 222).

Teiseks teeneks oli kindlasti mõistete *autor* ja *kirjanik* tähenduse uudne tõlgendus. Võttes eeskujuks oma kuulsa kaasaegse, Taani kirjandusfilosoofi Georg Brandese kirjaniike biograafiaid, hakati kirjutama „suurmeeste elulugusid” ja oma suurmeeste leidmiseks loeti selles valguses uuesti üle ka rahvuskirjandus. Soomes kirjutas Viljo Tarkiainen akadeemilise biograafia Aleksis Kivist. Eestis gloriitseeris Gustav Suits „esimese eesti

luuletaja” – Kristian Jaak Petersoni. Nooreestlased avaldasid ridamisi uutmoodi biograafiaid: ilmusid Aino Kallase kuulus „Tähelend” Lydia Koidulast (1918), Tuglase monograafia Juhan Liivist (1914), hiljem Villem Grünthali „Anna Haava” (1929).

Nooreestlaste arrogants 20. sajandi alguses leevenes märgatavalt Esimese maailmasõja mõjul ja järel: ihaletud Euroopas möllavas sõjas oli Euroopa ideaal kokku kukkunud. Jäänud oli vaid resignatsioon, millest aitas üle luuletaja ebamäärane veendumus: „Kui ka kõik muud ootused ja lootused valetavad, tormidega vahelduvad päikesepaistest ja sinililled ei valeta” (Suits 1915: 15). Stefan Zweigi „eilne maailm” kadus jäädavalt ja senised mässajad eesti kultuuris said endale kateedri, nagu Suits, või organisatsioonide juhtide tooli, nagu Tuglas. Põlvkond oli ennast kehtestanud. Kas nad tegid seda epigoonidena, sooritades eesti kirjanduse „enesekoloniseerimise” akti, nagu on väitnud Tiit Hennoste oma 2006. aasta artiklis „Noor-Eesti kui lõpetamata projekt” (Hennoste 2006) – selle üle jätkub diskussioon siinses kogumikus. See on efektned väide, millel võiks katet olla sedavõrd, et kogu Noor-Eesti aegne ilukirjanduslik produktsioon oli kvantiteedi mõttes väike ja „suurte kirjanduste” eeskujude järgimine sel ajal on kergesti tõestatav. Kuid vaadeldes kogu kirjandusvälja 20. sajandi alguse Eestis, on raske leida muid potentsiaalseid arenguteid ja nimetada tõeliselt mahatallatud talente. Eesti kirjanduse niisugune areng oli väikerahvale tüüpiline ja vähemalt tolaeagsses Eestis ka ilma elujõulise alternatiivita.

Kultuurimõjude eritlemine on kindlasti mõttekas tegevus, kuid mõjudest puutumatu, n-õ puhast kultuuri, eriti väikese rahva kultuuri leida on mõeldamatu. Siinses kontekstis on koos „lääne mõjudega” vaja selgeks rääkida kahe peamise eesti kultuuri kujundanud naaberkultuuri – saksa ja vene – roll. Käesolevas kogumikus valgustavad seda ajastu konteksti vaatepunktist aukartustäratava põhjalikkusega Liina Lukas ja Ülle Pärli, modernismi seisukohast aga Mari Tarvas ja Lea Pild. Piisava üldistusastme kõrgusel on olnud kombeks väita, et kogu 19. sajandi eesti kirjandus on tõlge saksa kirjandusest ning et saksaväsimus oli 20. sajandi alguseks Eesti ühiskonnas vägagi levinud. Saksavihak muutus see pärast 1905. aasta karistusoperatsioone, kus kohalikud mõisnikud üsna tihti Vene sõjaväe kätega isiklikke arveid õiendasid. Eduard Vilde ja Aino Kallas on need, kes on jäädvustanud saksa mõisnike ülbuse ja ebamoraalsuse eesti ilukirjandusse kõige kestvamalt. Hoolimata järjepidevusest ja mitmetest saavutustest (vt Lukas 2006) jäi baltisakslaste kultuur ja kirjandus 20. sajandi alguse Eestis siiski omaette diasporaakultuuriks, selle vastu tundsid huvi väga vähesed eestlased. Küll aga jäi alles sõltuvus Saksamaalt tulevast kultuurist, sest sedapidi oli orienteeritud kogu kirjastustegevus ja igapäevane ajalehetäide. Elu oli aga kirevam kui ükskõik missugune üldistus: Noor-Eesti väljaannetest leiab kõrvuti lätlaste, taanlase, inglase jne kaastõega ka kaks nooremat baltisaksa autorit, Friedrich von Strycki ja Johannes von Guentheri, keda sidusid nooreestlastega üliõpilasaastad Tartus (vt Linde 1935).

Saksa keel oli üldlevinud intelligentsikeel, mille vahendusel loeti maailmakirjandust – nii nagu Marie Under ja Eduard Vilde, lugesid ka paljud teised haritlased, kes olid oma haridustee lõpetanud enne venestuse kõrglainet, maailmakirjandust saksa keeles. Alles järgmine, Jüri Kivimäe järgi ±1886. aasta põlvkond, s.t Tuglas ja nooremad, kasutasid selleks oma hariduskeelt – vene keelt. Vene mõju oli noor, kuid tõusev. Suur hulk eesti intelligentsist töötas või õppis Venemaal. Venekeelne haridus andis põhja vene kirjandusklassika tundmiseks ja pani aluse ka kirjandusliku teksti mõistmisele laiemalt, nagu näitab veenvalt siinses kogumikus Ülle Pärli; uuem ja kaasaegsem vene kirjandus aga oli aga ise lähedastes suhetes Euroopa modernistliku kirjandusega, seda jälgis ja tõlkis näiteks ka Tuglas, nagu Valeri Brjussovi näitel võib lugeda Lea Pildi artiklist. Ka Noor-Eesti kaasaegses kriitikas olid „vene mõjud“ üheks oluliseks teemaks, näiteks süüdistasid nendes nooreestlasi arvustajad Juhan Luiga ja Anton Jürgenstein. Kuid 1905. aasta revolutsiooni järgsest vene mõjust eesti kirjanduses kirjutas ka nooreestlane Linde, leidmata selles midagi positiivset: „[---] suured sümbolid kole suurtes sõnades, palju efekti, tunde tühjus, langenud inimesed, kes aga sugugi langenud ei ole, vaid eeskujulised, kuna langenud õieti need on, kes elus seda mitte ei ole. [---] Nad tulevad ja võitlevad – teatraalistes poosides ja näitavad, otse aiateibaga, kuidas elus võidelda tuleb. Kõik on hale-magus-vänge efekti peale ehitatud, iga sõõmu vahele tuleb vana ilmakorda ümberlukkav lause, mis oma tarkusesse on uppunud, ja punane särk sarnase tegelase seljas on tuleviku-riigi paratamatu tuleku kindel pant.” (Linde 1911: 180–181.) See satiiriline kirjeldus käis nii vene kaasaegse kirjanduse kui selle mõjualuse, noore August Gailiti 1910. aastal ilmunud esikromani „Kui päike läheb looja” kohta. Linde järgi võivad vene mõju leida näiteks Jaan Lintropi juttudes, üksikutes Tuglase või Mait Metsanurga töodes, kuid üldiselt olevat see vähene ja möödaminev. Pealegi jäljendavat vene kaasaegne kirjandus suuresti neidsamu euroopalikke moode ja voole, mida ihaleb ka eesti noorem kirjanike põlvkond. „Ja kui juba mõjusid vastu võtta, sisse vedada, miks siis *via Petersburg* tarvitada? Otsekohesed teed on meile, kes meie läänele ligemal seisame, palju kasulikumad ja hõlpsamad uute, värskendavate mõjude kättemuretsemiseks otsekohestest allikatest.” (Samas, 181–182.) Teema vajaks muidugi põhjalikumat käsitlust, sest võib arvata, et kõik Euroopas tol ajal suure mõjuga vene kirjanikud, näiteks Lev Tolstoi ja Fjodor Dostojevski, mõjutasid lugejaid ka Eesti- ja Liivimaal – eesti algupärane ilukirjandus oli siis aga arengufaasis, kus see kuidagi ei peegeldunud. Nii jääbki vene mõjude tunnistajaks Eestis vaid ühiskonna negatiivsus, ateism ja „jumalata olek”, mille Eestisse olid toonud vene revolutsionäärid, nagu kinnitab August Annist aastakümned hiljem (vt Annist 1933).

Küsimus Noor-Eesti rollist ja tähendusest on eri aegadel ja eri viisidel eesti kultuuriavalikkust intrigeerinud. Paralleelina võib näiteks tuua nooreestlaste kaasaegse soome modernisti Eino Leino retseptiooni: ka tema luulet on hinnatud kord pööretloovaks,

kord jälle peaaegu tähtsusetuks. Eesti kultuuriteadvusse on Noor-Eesti toonud (või kui soovitakse, laenanud) liberaalse kunstimõistmise ja elitaarse esteetika – sellepärast on n-ö rahvuslikel perioodidel või siis rahvuslikult orienteeritud hindajatel olnud raske rühmituse tegevust tunnustada. On tsiteeritud Ernst Renani, kes olevat kord väitnud, et läbinisti intellektuaalne periood pole väga moraalne ning moraalne periood jälle pole kõrgelt intellektuaalne (vt Benda 1939: 127). Nooreestilik avatus Euroopale on eri aegadel häirinud nii rahvuslasi kui ka internatsionaliste, nii nagu Noor-Eesti liikumise retseptsioon on olnud poleemiline läbi kogu Eesti aja- ja kultuuriloo. Nagu Jaan Tõnissoni ja Postimehe ümber koondunud rahvuslikud konservatiivid 20. sajandi algul, hindasid Noor-Eesti tegevust madalalt ka nõukogulikud vulgaarmarksistid pool sajandit hiljem. Ka meie kaasajal, sajand hiljem on Noor-Eestile antud hinnangute diapasoon kirjandusteadlaste hulgas endiselt avar, alates liikumise plahvatusliku ja edasiviiva mõju tulihingelisest tunnustamisest kuni selle pidamiseni kirjanduse ja kultuuri arengut takistanud teguriks. Pluralistlikult põnevad on autorite vaatepunktid ka siinses kogumikus, alates Tiina Ann Kirsi originaalsest Tuglase ja James Joyce'i kunstnikuromaanide võrdlusest ning Virve Sarapiku üllatuslikust rakursist *futurismi*, linna ja kino kajastumisele nooreestlaste loomingus kuni Ülar Ploomi, Kaia Sisaski ja Daniele Monticelli elegantsete arutlusteni itaalia ja prantsuse keele ning euroopalike kultuuritraditsioonide poolt vaadatuna. Nii nendes kui paljudes teistes kogumiku artiklites tuleb selgelt esile kultuurikogemuse mõju tõlgendusele: praegune ajaline distants on võimaldanud nii suuremaid üldistusi ja n-ö lahtirebimist ajastu kontekstist kui ka vastupidi, loonud vajaduse seda konteksti rekonstrueerida. Nii käsitleb Katre Aaslav-Tepandi omaaegset teatrielu, Rutt Hinrikus uurib kaasaegseid olusid naiskirjanike vaatepunktist ja Jaanus Kulli keskendub rühmituse asjaajaja Bernhard Linde tegevusele.

Retseptsiooniajaloolise tausta laiendamiseks tooksime allpool kokkuvõtlikult välja mõned olulisemad faktid ja rõhuasetused Noor-Eesti mõistmises Eesti ajaloo eri perioodidel alates rühmituse kaasajast kuni nüüdisajani.

I. Noor-Eesti kaasaeg: 1905–1915

Liikumise algust tähistab ühing Kirjanduse Sõbrad, kus entusiastide väike rühm kirjastas suures osas omaenda loomingu sisaldavaid albumeid „Kiired” I–III (1900–1903) ja „Noor-Eesti” I (1905). Nimetatud entusiastideks olid Tartu gümnasistid noore Gustav Suitsu juhtimisel, kes juba sel ajal püüdis tellida kaastöid ka laiema literaatide ringist, mis ulatus ka Soome. Pärast gümnaasiumi (ja seoses sundpagulusega 1905. aasta sündmuste järel) siirduti õppima ja elama mitmele poole, kõige rohkem nooreestlasi viibis lühemat või pikemat aega Soomes ja Lääne-Euroopa linnadest Pariisis.

Kirjanduse Sõprade album „Kiired” otsustati 1904. aasta ühingu koosolekul asendada uue nimega „Noor-Eesti”. Ühingu ja koguteose platvorm oli algusest peale

rahvuslik ja avatud. Koostöö vanema põlvkonnaga, konkreetset juhul Postimehe ja samal ajal asutatava Eesti Kirjanduse Seltsi ringkonnaga, toimis kõigiti. Tsaari-Venemaa „punasel”, 1905. aastal ilmus nooreestlastelt veel kaks väljaannet: „Noor-Eesti” I album ja õbluke artiklikogumik „Võitluse päivil”, mida Jüri Kivimäe oma siinses artiklis nimetab selle omaaegse ühiskondliku kaalukuse tõttu „poliitiliseks võitlusmanifestiks”. Nii need kaks kui ka järgmine väljaanne, „Noor Eesti” II album (1907) võeti Eesti avalikkuses vastu pigem positiivselt, igal juhul uudishimu ja huviga.

Esimesed probleemid ja kriitilised vastukajad tekkisid seoses rühmituse juhtide isiklike kirjutistega. Oma kirjanduslikke positsioone määratles Suits esmakordselt essees „Kaks ilmavaadet” (vt Suits 1906) ning Tuglas essees „Eduard Vilde ja Ernst Peterson” (vt Tuglas 1909), uut modernset esteetikat ja poeetikat esitles Ridala oma luulekogus „Villem Grünthali Laulud” (1908) – need kõik ärritasid oma uudsuse või arrogantsiga. Hakkasid ilmema põhimõttelisemadki vastuolud nii poliitilistes kui ka esteetilistes küsimustes. Samal, 1909. aastal ilmus rühmituse III album, mis kutsus juba välja rünnakuid „paremalt ja pahemalt”. Nooreestlaste, eelkõige Tuglase ja Ridala esteetiliste ja keelete uuenduste vastu oli suunatud näiteks ka Eduard Vilde tuntud satiir „Uuel teel”:

TOKERJAD – ARMUTAD.

Vinkjana:
 tokerjad
 tääbuivad,
 tokerjad
 hääbuivad;
 singutades
 hinge roovilt,
 vaide,
 vaide

(Vilde 1913: 5).

Nooremad Peterburi eestlastest marksistid ja sotsialistid heitsid ette kokkumängu kodanlusega ja estetismi, vanemad Tartu liberaalid omakorda süüdistasid nooreestlasi elukauguses ja ebarahvuslikkuses. Ajalehtedes kordusid rünnakud uue, „arusaamatu” ja „ebarahvusliku” kunsti vastu. Sellise kunsti loojad, rühmituse siseringi liikmed (Suits, Tuglas, Aavik, Grünthal, ka Aino Kallas) olid aga olude sunnil pikki perioode Eestist ära, mis ähvardas neid lõplikult kodumaisest olustikust võõrdumisega, samas aga viljastas pidevalt uute hõrkude muljete ja mõjudega (vt Tuglas 1960: 243 jj). Kogu perioodi jooksul kinnistus aga Gustav Suitsu maine eesti ühe esiluuletajana ning tõusis Friedebert Tuglase kui kirjaniku ja kriitiku autoriteet. Parim käsitus Noor-Eesti kohta sellest ajast pärineb siseringist – selleks on Aino Kallase monograafia „Nuori Viro”, mis eesti keeles ilmus peagi Tuglase tõlkes (vt Kallas 1918, 1921).

Noor-Eesti liikumise kultuurilise avaruse tunnistajaks oli kirjanike ja kunstnike ühiselt korraldatud esimesed eesti kunstinäitused, millest kirjutab käesolevas kogumikus pikemalt kunstiajaloolane Tiiu Talvistu. Revolutsiooni tegid nooreestlased oma väljaannete kõrge trükitehnilise taseme, veelgi enam aga raamatukujundusega. „Kaaneilustuste” ja siseillustratsioonide autorid – Ants Laikmaa, Nikolai Triik, Kristjan ja Paul Raud, Konrad Mägi, Jaan Koort, Aleksander Tassa, Aleksander Uurits jt – kuulusid eranditult kaasaegse eesti kunsti parnassile. „Noor-Eesti” albumid, ajakiri Noor-Eesti ja muud väljaanded levisid eriti õppiva noorsoo hulgas: „Värskendav jaatav elu- ja võitlusrõõm, vabadusekandja Lääne-Euroopaga liginemise joovastav suund, mida Noor-Eesti noored tulipead kütkestavas ja senitundmata kõrges kultuurses vormis esitasid Eesti ühiskonnale, eriti toleaegsetele noortele, oli otse hämmastav raskes venestuse õhk-konnas ja meie kodulinnades püsivas kopitanud saksikus väikekodanlikus ümbruses. Nagu uut evangeeliumi võeti vastu noorte poolt iga Noor-Eesti ringkonna ilmuv teos, mis kutsus vabadusele, valgusele ja ilule.” (Piip 1935.) Ja vähemalt mainimata ei saa siinkohal jätta Johannes Aaviku sihipärast keeleuundust, mis samuti levis ja intrigeeris. Rikastavaid aspekte lisavad senistele teadmistele Antoine Chalvini arhiivimaterjalidele tuginev Aaviku prantsuse keele lingvistiline eritlus ning Mirjam Hinrikuse artikkel, mis keskendub esteetilise *dekadentsi* mõiste ja Paul Bourget’ ambivalentse dekadentsikäsituse mõjude esiletoomisele J. Randvere romaanis „Ruth”.

Kirjandusvälja seisukohast võiks 20. sajandi alguse Eestis näha kujunemas ja kinnistumas dualismi: nooreestlased, kes ei olnud kuigi viljakad, said uue, modernse kirjanduse kandjateks; kirjanduse peavoolu esindasid aga teised autorid, kellest enamik oli koondunud Eesti Kirjanduse Seltsi ümber. Suveräänsena seisis mõlemast rühmast eraldi selle aja olulisim eesti kirjanik – kuigi tema viljakaim periood siin lõppes – Eduard Vilde.

II. Eesti Vabariigi aeg

Siuru (1917–1918) rühmitus järgis nooreestilikku esteetikat, piisavalt distantsilt on üsna üldine ja loomulik käsitada seda Noor-Eesti jätku või isegi epiloogina, nagu ka enamasti on tehtud. 1920. aastatel jõudis kirjandusväljale järgmine, ±1900. aastal sündinute põlvkond, kes hakkas jõuliselt kuulutama hoopis teistsuguseid väärtusi. See põlvkond oli läbi teinud Vabadussõja ja hakkas nüüd üles ehitama Eesti Vabariiki. Euroopa jäi neist kaugele, sest keskenduti kodustele asjadele. Kuulutati realismi ja „elulähedust”, vastandudes eelmise põlvkonna „vaimulähedusele”. Keskealised nooreestlased, Suits ja Tuglas sattusid nooremate, niinimetatud „noorurite” rünnakute objektiks. Piltlikult öeldes pöördus uus noorus näoga Eesti ja seljaga Euroopa poole. Oli rahvuslike väärtuste ja realistliku kunsti tõusuaeg Eestis, mil Daniel Palgi meenutuste järgi ei saanud lähutada „mitte võõraste rahvaste kultuurist, vaid oma rahva hädadest” (Palgi 1968: 494). Kõrgele lääne vaimule orienteerumist oli eesti kirjanduses olnud ühekülgsest palju, nüüd

tuli loominguuline lähtepunkt asetada tihedamini oma rahva tegelikku ellu.

1930. aasta lõpus korraldas ajakiri Looming ankeedi, kus 25 aasta möödumise tähistamiseks „Noor-Eesti” I albumi ilmumisest küsiti literaatidelt, kuidas nad hindavad Noor-Eesti voolu osa kaasaegses kirjanduslikus arengus ja kuivõrd ajakohased (või ajakohatud) võiksid olla Noor-Eesti omaaegsed sihid ja taotlused kaasajal (Ankeet 1930: 1143). Johannes Barbarus oli veendunud, et Noor-Eesti juhtis meie kirjanduse välja „provintsiiaalsest kohmakusest ilma-kunsti tasapinnani”, Oskar Urgart aga alustas oma vastust selliste kaasaegsete seisukohtade meenutamisega, mis nägid Noor-Eestis eesti kultuuri arengu vägivaldset muutjat (samas, 1143, 1148). Noor-Eesti liikumise kunagise tulise austaja Oskar Looritsa vastuses tuleb esile paljude rühmituse tegevusele antud hinnangute ambivalents, omapärane suhtumiste segadus Eesti-Euroopa teljel. Näiteks tunnistas Loorits meeleldi, et „nooreestlased on saanud eurooplaseks”, kuid on pettunud, et nad ei ole suutnud küllalt olla ka eestlased; teiseks, et nad on toonud Euroopa küll Eestisse, kuid Eestit Euroopasse viia pole nad siiski jaksanud (samas, 1154). Järelikult oli nooreestlaste kunagine Euroopa-loosung 1930. aastaks tingimusteta aktsepteeritud ja n-ö kultuuris sees: selle vajalikkuse või ebavajalikkuse järele enam ei küsita, hoolimata juba eelmise kümnendi vahetusel alanud „mõjukriitika” lainest (vt Laak 2008). Kui uue Kirjandusliku Orbiidi rühmituse ja laiemalt eluläheduse ideoloogiaga seotud ankeedivastajad (August Annist, Juhan Sütiste ja Oskar Loorits) kõnelesid kunagiste nooreestlaste vaadete „tardumisest” ja sellega uue nooruse edasilikumise takistamisest, siis üldiselt ülejäänud vastajad (näiteks Jaan Roos või Hendrik Adamson) nägid rühmitust positiivses valguses. Ilmselt poleemikaks uue noorusega, kelle seas oli palju tema üliõpilasi, avaldas eesti kirjanduse professor Gustav Suits 1931. aastal raamatu „Noor-Eesti nõlvakult”, valiku omaaegseid tekste, kuid põhjalikult redigeerituna.³

Ka esteetilises mõttes oli kirjanduslik kliima 1920. aastate lõpul, 1930. aastate alguses hoopis teistsugune: esile tõusis proosa, domineeris sageli lame olmerealism, noores seltskonnas puudusid taas jõulised kirjanikud, kuid hakkasid silma paistma tähelepanuväärsed noored rahvuseideoloogid (August Annist ja Oskar Loorits). Näeme uut põlvkonda vastandumas bravuurselt eelmisele, Noor-Eesti liikumise ja endiste nooreestlaste ründamist manifestides, arvustuses ja poleemikates. Paradoksaalselt aga kohtame nende ülesastumistes üsna tuttavat Noor-Eesti teksti: samu vastandusmalle ja uue kirjanduse loomise püüet, võitlevat nooruse-retoorikat (Laak 2007). 1930. aastate teisel poolel tasandus vastuolu elu- ja vaimuläheduse vahel. Kunagise võitleva elulähedase luuletaja Erni Hiire katset asendada „nooreestlus” uue positiivse suunaga, mille nimeks

3 Nooreestlaste ja Kirjandusliku Orbiidi vahekordade kohta vt: Olesk 2004.

tööeestlus, ei võetud tõsiselt ja kunstiparnassi vallutatv Arbujate rühmitus jagas pigem nooreestilikke väärtusi. Tuglas ja Suits olid saamas eesti kirjandusklassikuks.

III. Sõjajärgne aeg: Nõukogude Eestis ja paguluses

1950. aastate ideoloogiliste puhastuste aegu mõisteti Noor-Eesti kui dekadentlik liikumine üheselt hukka. Veelgi enam, kogu vulgaarmarksistlik kirjanduskontseptsioon keskendus nimelt nooreestilike väärtuste ründamisele, kõik halb eesti kirjanduses näis sel ajal pärinevat ainult sealt: „Eesti kirjandusse tungisid formalismi avaldumisvormidena estetistlik-dekadentlikud voolud „Noor-Eesti” liikumisega, mis sõjakalt ründas materialismi ja ühendas endas nii rahvusvahelise imperialismi manduva esteetika kui ka Venemaa Stolõpini reaktsioonile alistuva liberaalse intelligentsi pessimismi [---]” (Kaal 1950: 360). Ideoloogilised rünnakud Nigol Andreseni vastu loetlesid tema kuritegude hulgas ka pooldavat suhtumist nooreestlaste „dekadentlik-formalistlikku pärandisse”, nende estetistlikku ja manduvasse kunsti (vt Laosson 1949, Kaal 1950: 464–479). Suits pagulase ja Tuglas „kodanliku natsionalistina” kustutati eesti kirjandusloost ja nende teoseid aastatel 1949–1956 Eestis ei avaldatud. Paguluses seevastu sai Gustav Suitsust Marie Underi kõrval eesti kirjanduse teine suurkuju. Ka uurimuslikult tegeldi seal sõja järel kõige tõsisemalt Suitsuga, kui Ilmar Talve avaldas mitu artiklit materjalide põhjal, mis olid kättesaadavad nimelt Soomes (vt Talve 1953, 1958). Gustav Suitsu surma järel Rootsis avaldasid tema lesk Aino ja tütar Helga mälestusi, publitseerides ka nende valdusse jäänud päevikuid ja kirjavahetusi (vt Thauvón-Suits 1964, Suits-Kangro 1987). Ilmar Talve avaldas Tuglase ja Suitsu memuaristika ning muu ajastuomase materjali põhjal kultuuriloolise romaani „Maapagu” (1988), mille peakangelaseks oli fiktiivne nooreestlane, üks nendest, keda me praegu nimepidi nimetada ei oska, kuid kes kandis ajastu ideaale ja pürgimusi.

Nõukogude Eestis jäi pärast vulgaarmarksistlikku perioodi lõppemist nooreestlus kui probleem kõrvale. Suitsust ja Tuglasest said koolikirjanduse krestomaatilised autorid. Noor-Eesti uurijana tõusis esile Nigol Andresen, kes neid kahte kirjanike ja vasakpoolsete ideoloogidena kõrgelt hindas, juurutades siiski eripäraselt marksistliku käsitluse. Gustav Suitsu ja Friedebert Tuglase elu ja loomingut uurijatena avaldasid sisukaid töid Karl Muru, Peeter Olesk, Jaan Undusk ja Toomas Haug. Friedebert Tuglase 100 aasta juubelit 1986. aastal peeti pidulikult Tallinnas, Moskvast ja Helsingis. Ka Gustav Suitsu 100. sünniaastapäev 1983. aastal kujunes Eestis sündmuseks. Noor-Eesti oli selleks ajaks kanoniseeritud juba kui progressiivne kirjanduslik rühmitus, kuid mille poliitilist ja ühiskondlikku konteksti sai käsitleda veel väga ettevaatlikult.

IV. 21. sajand: Noor-Eesti sada aastat

Rühmituse sajandal aastapäeval tõusis aastakümneid tagaplaanile jäänud Noor-Eesti liikumine taas huviorbiiti, see huvi on püsinud. 2005. aasta kevadel peeti konverentse Tallinnas ja Tartus. Kogu uue Eesti iseseisvuse aja on rühmituse juhtautorid, Tuglas ja Suits jäänud huviorbiidist välja, uue huvi lainel keskenduti pigem liikumisele tervikuna. Samas on saanud võimalikuks teiste nooreestlaste – Villem Grünthali, Johannes Aaviku ja ka Aino Kallase – tegevuse laiem käsitus, mida seni oli takistanud tsensuur või allikate puudumine. Toetudes 20. sajandi alguse Noor-Eesti juhtloosungile „Enam Euroopalist kultuuri”, hakatakse süstemaatiliselt otsima Eesti 21. sajandi alguse mõtteilmale euroopalikku konteksti. Lisaks kirjandusuurijatele tegelevad nende küsimustega ka ajaloolased ja semiootikud, naisuurijad ja kunstiteadlased. Pöörduetakse uuesti tekstide ja allikate poole, tehakse võrdlevaid kultuurisuhete uurimusi, Noor-Eesti mõistmisesse lisandub põnevaid vaatenurki. Uurijad viitavad nooreestlaste juurutatud kultuurimalli laenulisele iseloomule, jõuliselt kerkib 20. sajandi alguse kultuurisituatsiooni kontekstis esiplaanile nooreestlaste kui „enesekoloniseerijate” teema. Noor-Eesti uus retseptioon toob välja ka mitmeid paradokse.

Eesti Kirjandusmuuseumis korraldati 2005. aasta 26. ja 27. mail Noor-Eesti juubeli tähistamiseks konverents „Noor-Eesti kümme aastat: aeg ja kirjandus” ning kahe aasta pärast, 24. ja 25. mail 2007 jätkukonverents „Noor-Eesti kümme aastat II: ideaalid, esteetika ja tähendus”. Enamik siinse kogumiku käsitlusi on nendel peetud ettekannete süvendatud läbikirjutused, mis ilmuvad eranditult esmatrükis. Mõned konverentside ettekanded on ilmunud ka varem: Epp Annuse „Noorte püüded ja rõõmus ajalugu” (Annus 2005), Sirje Oleski „Noorsoomluse põhi Noor-Eestis” (Olesk 2005), Katre Talviste „„Prantsuse bukett” Noor-Eesti III albumis” (Talviste 2005) ning Lea Pildi „Tuglas ja Dostojevski” (Pild 2006). Kuigi siinses kogumikus neid ümber ei trükiti, kuuluvad needki endastmõistetavalt nüüdisaegsesse, 21. sajandi Noor-Eesti diskursusse, nagu ka Elo Lindsalu koostatud Tallinna Ülikooli konverentsikogumik „Noor-Eesti 100 / Young Estonia 100” (2006), Mirjam Hinrikuse kogumik „J. Randvere „Ruth” 19.–20. sajandi vahetuse kultuuris” (2006) ning teised juubelipuhused artiklid muudes väljaannetes (Hennoste 2005, Liiv 2005, Veidemann 2005, Monticelli 2006).

Käesoleva kogumiku põhisojumiks on kunagiste nooreestlaste algatatud kultuuriliikumise käsitlemise võimalus eri ideoloogiate pörkumise ja kohanemise kontekstis, nagu osutab Noor-Eesti tähendust otsides ka Jüri Kivimäe oma fundamentaalseid kokkuvõtteid loovas avaartiklis. Tähtsam on meie meelest aga ka see *a v a t u s* ja *v a i m - s u s*, mida liikumise pooldajad läbi aastakümnete oludest olenemata on hinnanud. Nii on Noor-Eesti teema praegu, sada aastat pärast rühmituse aktiivset tegutsemisaega, kõigiti aktuaalne ja intrigeeriv. Küsimuses ei olegi niivõrd Noor-Eestis kui rühmituses, vaid Eestis 20. sajandi alguses valitsenud vaimse kliima eritlemises. See aeg on Eesti

kultuuriloos olnud suundamääravaks – selle juurde tagasi pöördumine on kõigiti mõistetav ning et siin tulevad esile mitmesugused erinevad arusaamad, on loomulik. Siinne kogumik võiks avardada eesti vaimu- ja ideeajaloo mõistmist, jääda oluliseks vahelokuvõtteks ning loodetavasti hindamatuks lähtematerjaliks ka uutele kirjandushuvilistele noortele, kes alles alustavad oma rolli otsimist Eesti aja- ja kultuuriloos.

Kirjandus

- Aavik, J[ohannes]** 1910. Noor-Eesti ja arvustus. – Noor-Eesti, nr 2, lk 113–119.
- Aavik, Joh[annes]** 1911. A. H. Tammsaare, „Üle piiri”. Noor-Eesti väljaanne, 1910. 163 lhk., hind 80 kop. – Noor-Eesti, nr 5/6, lk 624–631.
- Aavik, Joh[annes]** 1915. Eesti kirjakeelse stiili arenemisjärgud. Visand. – Noor-Eesti V. [Tartu]: Noor-Eesti, lk 216–229.
- Ankeet 1930 = [Kuidas hindate Noor-Eesti voolu meie kirjanduslikus arengus.] – Looming, nr 10, lk 1143–1154.
- Anni[st], Aug[ust]** 1933. Viron kirjallisuuden pääsuunnat itsenäisyyden aikana. – Suomalainen Suomi, nr 3, lk 122–126.
- Annus, Epp** 2005. Noorte püüded ja rõõmus ajalugu: Gustav Suits ja Friedrich Nietzsche. – Keel ja Kirjandus, nr 7, lk 526–534.
- Benda, Julien** 1939. Sugupõlvade konflikt Prantsusmaal. – Akadeemia, nr 2, lk 123–131.
- Grünthal [Ridala], Villem** 1908. Villem Grünthali Laulud. Tartu: Noor-Eesti.
- Hennoste, Tiit** 2005. „Noor-Eesti” manifest teiste kirjandusmanifestide taustal. – Looming, nr 5, lk 746–754.
- Hennoste, Tiit** 2006. Noor-Eesti kui lõpetamata projekt. – Noor-Eesti 100. Kriitilisi ja võrdlevaid tagasisivaateid / Young Estonia 100. Critical and Comparative Retrospectives. Koost, toim E. Lindsalu. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus, lk 9–38.
- Hinrikus, Mirjam** (koost) 2006. J. Randvere „Ruth” 19.–20. sajandi vahetuse kultuuris. Toim Ü. Kurs. Tallinn: Underi ja Tuglase Kirjanduskeskus.
- Kaal, Aira** 1950. Formalismi idealistlikud juured. – Looming, nr 2, lk 245–253; nr 3, lk 352–373; nr 4, lk 464–479.
- Kallas, Aino** 1918. Nuori-Viro. Muotokuvia ja suuntaviivoja. Helsinki: Otava.
- Kallas, Aino** 1921. Noor-Eesti. Näopildid ja sihtjooned. Tlk F. Tuglas. Tartu: Noor-Eesti.
- Karjahärm, Toomas** 1994. Eurooplus, eestlus ja „Noor-Eesti”. – Akadeemia, nr 9, lk 1795–1821.
- Laak, Marin** 2007. Noor-Eesti ja „noorurid” 1920ndate kriitikas. – Noor Eesti kümme aastat II: ideaalid, esteetika ja tähendus. Konverents Eesti Kirjandusmuuseumis 24.–25. mail 2007. Teesid. Koost M. Laak. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseum, lk 25.
- Laak, Marin** 2008. Mõjukriitika kui Noor-Eesti kõverpeegel. – Keel ja Kirjandus, nr 7, lk 497–514.

- Laosson, Max** 1949. Mõningaist eesti kirjandusteaduse ja kirjanduskriitika küsimustest. – Looming, nr 6, lk 739–757; nr 8, lk 988–1004.
- Liiv, Toomas** 2005. Marginaalselt „Noor-Eestist”. – Looming, nr 5, lk 755–762.
- Linde, Bernhard** 1911. Vene mõju Eesti kirjanduses. – Eesti Kirjandus, nr 5, lk 177–182.
- Linde, Bernhard** 1930. Mõtteid Noor-Eesti 25-aastasest minevikust. – Looming, nr 10, lk 1086–1094.
- Linde, Bernhard** 1935. Ajakirja „Noor-Eesti” tekkimise ja toimetamise mälestusi. – Tänapäev, nr 9, lk 364–366.
- Lindsalu, Elo** (koost, toim) 2006. Noor-Eesti 100. Kriitilisi ja võrdlevaid tagasivaateid / Young Estonia 100. Critical and Comparative Retrospectives. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.
- Lukas, Liina** 2006. Baltisaksa kirjandusväli 1890–1918. Toim P. Toomet, V. Aabrams. Tallinn: Underi ja Tuglase Kirjanduskeskus, Tartu Ülikooli kirjanduse ja rahvaluule osakond.
- Monticelli, Daniele** 2006. Keeleuuendus ja tõlkimine Noor-Eesti kultuurilise utopia raames. Villem Ridala tõlgitud „Süütu” näitel. – Keel ja Kirjandus, nr 5, lk 379–386; nr 6, lk 477–490.
- Olesk, Sirje** 2004. Professor ja teised: Gustav Suits ja August Annist. – Looming, nr 7, lk 1071–1086.
- Olesk, Sirje** 2005. Noorsooluse põhi Noor-Eestis. – Keel ja Kirjandus, nr 10, lk 780–789.
- Palgi, D[aniel]** 1968. „Kirjanduslikust Orbiidist” ja elulähedusest 1930. a. paiku. – Keel ja Kirjandus, nr 8, lk 494–500.
- Piip, A[nts]** 1935. Noor-Eesti missioon. – Tänapäev, nr 9, lk 352.
- Pild, Lea** 2006. Tuglas ja Dostojevski. Mõtteid novellist „Poeet ja idioot”. – Keel ja Kirjandus, nr 1, lk 25–32.
- Suits, Gustav** 1906. Kaks ilmavaadet. – Gustav Suits, Sihid ja vaated. Helsingi: Yrjö Weilin, lk 3–60.
- Suits, Gustav** 1915. 1905–1915. – Noor-Eesti V. [Tartu]: Noor-Eesti, lk 5–15.
- Suits-Kangro, Helga** 1987. Aino ja Gustavi lugu. („Gustav Suitsu nooruse” järg) kirjade, luuletuste ja Aino mälestuste põhjal. Lund: Eesti Kirjanike Kooperatiiv.
- Talve, Ilmar** 1953. Noor Gustav Suits Soomes 1901–1911. Kultuuriajaloolisi äärjooni. – Tulimuld, nr 6, lk 337–359.
- Talve, Ilmar** 1958. Gustav Suits ja ta kaasaeg enne Noor-Eestit. – Tulimuld, nr 6, lk 287–292.
- Talvet, Jüri** 2007. Juhan Liiv ja tema olemasoluluule. – Juhan Liiv, Meel paremat ei kannata. Valik luulet eesti ja inglise keeles. / The Mind Would Bear No Better. A Selection of Poetry in Estonian and English. Koost J. Talvet; tlk J. Talvet, H. L. Hix. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Talviste, Katre** 2005. „Prantsuse bukett” Noor-Eesti III albumis. Nooreestlaste tekstivaliku tagamaid Prantsusmaal ja tagajärgi Eestis. – Keel ja Kirjandus, nr 12, lk 953–967.
- Tammsaare, A[nton] H[ansen]** 1915. „Noor-Eesti V”. – Vaba Sõna, nr 7/8, lk 224–230.

Thauvón-Suits, Aino 1964. Gustav Suitsu noorus. Kirjade, luuletuste ja mälestuste põhjal. Lund: Eesti Kirjanike Kooperatiiv.

Tuglas, Fr[iede]bert 1909. Eduard Vilde ja Ernst Peterson. – Noor-Eesti III. [Tartu]: Noor-Eesti, lk 113–194.

Tuglas, Friedebert 1960. Pagulasaastad. – Friedebert Tuglas, Teosed. Kaheksas köide. Mälestused. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus, lk 241–352.

Veidemann, Rein 2005. Maailmakirjanduse retseptiooniplahvatus Eestis. Lisandusi Noor-Eesti mõistmiseks. – Keel ja Kirjandus, nr 11, lk 865–872.

Vilde, Eduard 1914. Uuel teel. – Muiged. Tallinn: Mõte, lk 3–26.

Marin Laak – Eesti Kirjandusmuuseumi vanemteadur, *PhD* eesti kirjanduse alal. Uurinud 1920. aastate eesti kirjandust, eepose „Kalevipoeg” poeetikat jm, artiklikogumike „Traditsioon & pluralism” (1998), „Muutuste mehhanismid” (2000) toimetaja; Noor-Eesti konverentside kaaskorraldaja, erinumbri toimetaja.

E-post: marin.laak@gmail.com

Sirje Olesk – Eesti Kirjandusmuuseumi vanemteadur, Helsingi Ülikooli eesti kirjanduse ja kultuuriloo lektor, filoloogiakandidaat (*PhD*). Kirjutanud artikleid, koostanud raamatuid ja avaldanud publikatsioone eesti ja soome kirjandus- ja kultuuriloost. „Eesti kirjandusloo” (2001) üks autoritest, Noor-Eesti uurimisprojekti juht, konverentside peakorraldaja.

E-post: sirje@kirmus.ee